

Tíðargreinin verður skrivað av skiftandi fólki, sum ikki dagliga eru knýtt at blaðnum. Evnini eru ymisk, men viðgera øll okkurt evni, sum er viðkomandi fyri tíðina júst nú.

Sámal Matras Kristiansen samfelagsfrøðingur

ð enn bara búskapur

megnaðu at útbúgva seg ella á annan hátt at menna ymiskar produktivar førleikar. Í hesum førum hevði ein hjálpanði hond tænt betri enn ein moralskur peikifingur!

Tað umráðandi er, at vit hjálpa hesum fólki, ið ikki eru komin á sína røttu hill. Sjálvandi eiga fólk, ið eru í bráðfeingis kreppu, at hjálpast peningaliga. Flest øll í politiska landslagnum taka undir við hesum. Men hetta er ikki ein hjálp, ið tryggjar nakra framtíð. Samfelagið eigur hinvegin at fara aktivt inn og hjálpa fólki at førleikamenna seg. Tað kunnu vera sera nógvar orsøkir til, at fólk eru fallin frá í útbúgvingarskipanini. Rætt er, at skúlin er alt ov standardiseraður og ov illa megna at lofta teimum fólki, ið ikki hóska so væl inn í skipanirnar. Tó eru ábøtur framdar seinastu árin. Eisini er gleðiligt, at meiri nú verður gjørt við miri fokus á realførleikar. Nógv fólk duga ymiskt, tey ikki kunnu skjalfesta ella ikki eru nóg tilvitað um. Nógv fólk kunnu lyftast við hugburðsbroyting og broyting av sjálvsfatan.

Heldur enn at lata hesi fólk uppliva ósigur eftir ósigur eigur at verða arbeitt miðvíst við at hjálpa teimum. Summi skulu kanska hava eitt sindur av eyka hjálp til skúling. Ein sera væl útgivin tænasta! Onnur hava djypri persónligar ella sálarligar trupulleikar, ið gera, at tey í nógv størri mun mugu stuðlast

menniskjaliga. Men eisini hóast ein persónur við avbjóðingum fær stuðul hvønn dag, er tað betri enn at viðkomandi endar við svartaperi og situr eftir sum kroniskt fátækur. Tá tosa vit av álvara um eina heilsuskaðiliga støðu, ið kann kosta familju og samfelagi dýrt.

Heilt grundleggjandi eiga vit at gera upp við, at fátækradømi bert snýr seg um pengar og brúk. Fátækradømi snýr seg eisini um vitan og førleikar. Tað kann vera harmiligt, at eitt barn ikki fær ein líka finan I-pad sum hini børnini í skúlanum, men tað er í grundini nógv harmiligari, at barnið veksur upp í einum heimi, har foreldrin ikki lesa søgur fyri børnunum ella syngja sangir saman við teimum.

Mentanarligt fátækradømi er í grundini eitt nógv verri fátækradømi enn lutfalsligt búskaparligt fátækradømi. (Tosa vit um avgjört fátækradømi, er støðan ein heilt onnur). Til ber at vera búskaparliga fátækur vegna arbeiðsloysi. Er man væl fyri, kann man tó reisa seg aftur og arbeiða seg út úr fátækradøminum. Nógv truplari er við mentanarligum fátækradømi. Tað krevur stóran innsats at arbeiða seg upp gjøgnum útbúgvingarskipanina, serliga um ein longu hevur havt nógvar ringar royndir við henni.

Hjálpa vit bert her og nú móti búskaparliga fátækradøminum, kann talan ofta vera um symptomviðgerð heldur

enn at lúka trupulleikan upp við rótini. Gera vit hinvegin samstundis eina iløgu í at lyfta fólk upp úr mentanarligum fátækradømi, so lyfta vit tey sannlíkt eisini upp úr búskaparliga fátækradøminum upp á longri sikt. Við útbúgving ber eisini til at byggja upp eitt nýtt netverk, ið kann kompensera fyri tey dysfunctionellu sambond, ein møguliga er vaksin upp við.

Útlendingar eru ein serlig avbjóðing

Vit hava sum heild eina sera vælverkandi uppalingarskipan – frá barnagørðum yvir fólkskúla og miðnám til víðarigangandi útbúgvingar. Tað tekur fleiri áratíggju at uppala eitt menniskja til nútíðarinnar kompleksa samfelag. Er onkur dottin niður í millum, er tað tískil ein stór avbjóðing at lyfta viðkomandi uppaftur, soleiðis at hann kann koma á eitt gott spor.

Fólk eiga í nógv størri mun at virðismetast megnaðararbeiði, ið fer fram í allari uppalingarskipanini. Tað arbeiðið, ið pedagogar, lærarar, meistarar, lektarar o.s.fr. leggja í okkara ungu er í dag høvuðskeldan til framburð í Føroyum.

Ein møguligur váði kann í framtíðini standast av, at vit hava fingið nógvar tilflyttarar til landið. Nógvir tilflyttarar hava ikki allar teir førleikar – hvørki óformligar ella formligar – ið skulu til fyri at klára seg væl í

Føroyum. Í góðum tíðum kunnu teir fáa nógv av lágtlønntu stórvunum, ið føroyingar flestir vanliga ikki skoyta um. Í ringum tíðum er hinvegin stórváði fyri, at hesi enda uttan fyri arbeiðsmarknaðin og verða marginaliserað sosialt. Lat okkum siga tað sum tað er: ringu tíðirnar koma aftur um nøkur ár. Tí er tað nú, tiltøk skulu setast í verk.

Erika Hayfield vísti í Radaranum á hvussu stóran týðning netverk – serliga familier netverk – hava fyri lívsmøguleikar í Føroyum. Lutvíst familistiska skipanin í Føroyum ger, at tú fært lættari at standa teg, um tú hevur eina sterka familju, ið kann stuðla tær á ymiskán hátt. Tað er stórváði munur á um ein útlendsk kvinna endar í einari sterkari ella veikari familju. Land og kommunur tykjast halda, at familjurnar megna hesa avbjóðing einsamallar, men yvirsíggja, at ikki allar familjur fungera so væl. Almenna vælferðarskipanin er til reiðar at hjálpa fíggarliga og á annan hátt, tá trupulleikar stinga seg upp, men ov lítið verður gjørt við proaktiva førleikamenning av útlendingum í Føroyum. Nakað verður gjørt, men als ikki nóg miðvíst.

Tað er púra avgerandi, at vit skilja, at integratióin ikki er nakað, ið bara hendir av sær sjálvum. Í summum førum eydnast tað, og útlendingurin megna at arbeiða seg allan vegin upp gjøgnum útbúgvingarskipanina

og inn í okkurt gott, trygt starv. Sólskinssøgur finnast, men heilt nógvir útlendingar megna hetta ikki. Tí vilja teir vera í stórum váða fyri at marginaliserast, tá tíðirnar verða verri. Um tilflyttarar í stóran mun klumpa seg saman í etniskar klikur, kann tað vera við til at styrkja trupulleikan enn meiri. Tað er avbera týðningarmikið, at tilflyttarar verða integreraðir inn í etnisk-føroysk netverk, har teir bæði kunnu styrkja sínar mentanarligu og sosialu førleikar. Serliga týðandi er, at tilflyttarar fáa dagliga venjing í at tosa føroyskt. Nøkur hissini skeið eru als ikki nóg mikið.

Vit mugu ikki enda í tí støðu, at vit fáa eina undirstætt av tilflyttarum við veikum sosialum og mentanarligum/málsligum førleikum. Hetta kann gerast ein kelda til fátækradømi í framtíðini.

Neyðugt er, at føroyska samfelagið miðvíst arbeiðir við at lyfta bæði útlendingar og føroyingar við avbjóðingum upp úr tí mentanarliga fátækradømi, tey eru endað í. Eitt er, at mentanarligt fátækradømi er ein persónliga skaðilig støða at vera. Enn verri er, at mentanarliga fátøk foreldur illa megna at veita sínum børnum ein positivan sosialan arv.

**Sámal Matras Kristiansen,
samfelagsfrøðingur**

